

ครอบครัวและระบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุไทย

เดือนเพ็ญ อีรวรรณวิวัฒน์
รองศาสตราจารย์ คณะสถิติประยุกต์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
duanpen@as.nida.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวโดยเน้นเฉพาะความเป็นปึกแผ่นระหว่างคนต่างรุ่นในครอบครัว อันได้แก่ระหว่างบิดามารดาสูงอายุ (อายุ ≥ 60 ปี) กับบุตรวัยผู้ใหญ่ (อายุ ≥ 18 ปี) แบบที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมในเชิงพฤติกรรม 3 ด้าน ได้แก่ลักษณะการอยู่อาศัย การเยี่ยมเยียนติดต่อกัน และการดูแลสุขภาพอนามัย โดยใช้ข้อมูลจากแผนงานวิจัย “ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทย” โครงการ “ครอบครัวและระบบการเกื้อหนุนของผู้สูงอายุไทย” ซึ่งเป็นข้อมูลระดับประเทศที่ทำการสำรวจในปี 2558 มีจำนวนตัวอย่างที่เป็นบิดามารดาสูงอายุ 2,669 คนที่มีบุตรมีชีวิตที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่อย่างน้อย 1 คน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าในประเทศไทยสถาบันครอบครัวยังคงมีความเข้มแข็ง ผู้สูงอายุไทยมีครอบครัวที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างรุ่นบิดามารดากับบุตรประมาณเกือบร้อยละ 70 ของบิดามารดาสูงอายุพักอาศัยอยู่กับบุตร ส่วนบุตรที่ไม่ได้พักอาศัยอยู่กับบิดามารดาร้อยละ 49.8 มาเยี่ยมเยียนบิดามารดาอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง และร้อยละ 64.5 ของบิดามารดาสูงอายุมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรทั้งที่อยู่ในรูปของเงิน สิ่งของและเวลา ซึ่งกันและกัน (แบบสองทิศทาง) กับบุตรวัยผู้ใหญ่

คำสำคัญ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความเป็นปึกแผ่นในครอบครัว การดูแลสุขภาพ

The Thai Family and the Elderly Support System

Duanpen Theerawanviwat

Associate Professor, Graduate School of Applied Statistics

National Institute of Development Administration

duanpen@as.nida.ac.th

Abstract

This study aims to examine the family relationship, especially intergenerational family solidarity, between elderly parents (≥ 60 years) and their adult children (≥ 18 years). The focus of this study is on the manifest aspects of solidarity, that is, living arrangements, visits and telephone contact, and resource transfers. Baseline data from the Thai Family and the Elderly Support System which is a project under the Well-being of the Thai Elderly Program, were utilized. A sample of 2,669 elderly parents with at least one living adult child was chosen from the 2015 baseline data. The results clearly indicated that the family institution in Thailand remains strong despite extensive societal changes during recent years. The family of Thai elderly parents is characterized by close intact ion with their adult children. About 70% of the elderly parents co-reside with at least one of their children. For the non-co-resident children, 49.8 % of them visit their elderly parents at least once a week. Concerning resource transfers, 64.5% of the elderly parents exchange resources (two-way transfers) with their adult children.

Keywords: Family Relationship, Family Solidarity, Resource Transfers

ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

การเกื้อกูลผู้สูงอายุเริ่มที่จะมีบทบาทสำคัญมากขึ้นในสังคมไทย ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากกาเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่ทำให้มีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นทั้งจำนวนและสัดส่วน รวมทั้งคนไทยมีชีวิตที่ยืนยาวขึ้นด้วยทำให้ความต้องการความมั่นคงโดยเฉพาะทางด้านการเงินในยามชราภาพมีเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังจะเห็นได้ว่าสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่มีความทันสมัยในแบบตะวันตก (Westernization) และมีความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง (Individualization) มากขึ้น ทำให้ครอบครัวในฐานะที่เป็นสถาบันที่สำคัญของสังคม ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบจากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยว ส่งผลให้หน้าที่ (Function) ของครอบครัวเปลี่ยนไป บทบาทของครอบครัวมีแนวโน้มที่จะลดน้อยลง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ย่อมกระทบต่อระดับและรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ระหว่างบิดามารดากับบุตรอ่อนแอลงระหว่างคู่สมรสมีอัตราการหย่าร้างเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงเกิดประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการเกื้อกูลผู้สูงอายุของครอบครัวโดยเฉพาะจากบุตรวัยผู้ใหญ่

โดยหลักการทั่วไปแล้วผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนทางการเงินจาก 3 แหล่งหลัก ๆ คือ (1) จากการสนับสนุนของภาครัฐในหลากหลายรูปแบบทั้งทางตรงและทางอ้อม (2) จากตัวผู้สูงอายุเองซึ่งอาจเป็น เงินออมหรือรายได้จากการทำงานหรืออื่น ๆ และ (3) จากครอบครัวของผู้สูงอายุซึ่งเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลทั้งที่เป็นตัวเงินและที่ไม่ได้อยู่ในรูปของเงิน (Lee, 2000) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติประเทศส่วนใหญ่จะเน้นไปที่แหล่งหรือช่องทางที่สาม คือ ครอบครัวในการดูแลเกื้อกูลผู้สูงอายุ เนื่องจากความช่วยเหลือจากภาครัฐมักจะไม่ทั่วถึง อีกทั้งการดูแลจากครอบครัวจะทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกที่อบอุ่นมั่นคงและมีสุขภาพจิตที่ดีกว่า ดังนั้นนโยบายผู้สูงอายุของประเทศทั้งหลายในโลก จึงเน้นการส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัวดูแลผู้สูงอายุ แม้แต่ในประเทศที่เป็นที่ยอมรับว่าประชาชนมีรายได้สูงและได้รับสวัสดิการที่ดีจากรัฐ อย่างเช่นประเทศสิงคโปร์ยังมีการออกกฎหมายให้บุตรมีหน้าที่เลี้ยงดูบิดามารดาในยามชราภาพ ถ้าไม่เลี้ยงดู บิดามารดาสามารถฟ้องร้องเรียกค่าเลี้ยงดูจากบุตรของตนได้ (Dararatt et. al., 2014)

เรื่องของการเกื้อกูลผู้สูงอายุของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะจากบุตรที่โตเป็นผู้ใหญ่แล้วนั้น ในภาพกว้างเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวแต่ถ้าพิจารณาในเชิงลึกจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องของการถ่ายโอนทรัพยากรซึ่งหมายรวมทั้งเงิน สิ่งของ และเวลาที่มีการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกของครอบครัวที่เป็นผู้ใหญ่ที่ต่างรุ่นกัน (Intergenerational Resource Transfers) การเกื้อกูลหรือการถ่ายโอนทรัพยากรนี้ถือว่าเป็นกุญแจสำคัญในการที่จะทำให้สังคมสามารถบูรณาการกันให้เป็นปึกแผ่นไม่เกิดช่องว่างระหว่างคนในสังคมที่มีอายุหรือรุ่นที่แตกต่างกัน (Critical for Maintaining Age Integration) เนื่องจากสังคมส่วนใหญ่ในปัจจุบันหรือในอนาคตอันใกล้เป็นสังคมสูงวัย ซึ่งมีแนวโน้มที่จะมีการแบ่งแยกอายุ (Age-segregated หรือ Age-graded Societies) ดังนั้นครอบครัวจึงมีบทบาทเฉพาะที่สำคัญมาก เนื่องจากเป็นสถาบันต้นแบบของความหลากหลายทางอายุ (Age-heterogeneity) ครอบครัวเป็นหน่วยย่อยในสังคมที่ทำหน้าที่ หล่อหลอมเชื่อมโยงคนในสายตระกูลเดียวกันที่ต่างรุ่นต่างวัยกัน (Generational Lineage) (ไม่ใช่เฉพาะแค่อาศัยอยู่ร่วมชายคาเดียวกันเท่านั้น) ให้มามีความสัมพันธ์เกื้อกูลกัน (Kohli, 2004) Silverstein และ Bengtson (1997) ใช้คำว่า “ความเป็นปึกแผ่นระหว่างคนต่างรุ่นในครอบครัว” (Intergenerational

Solidarity/Cohesion) ซึ่งมีอยู่ 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ ความเป็นปึกแผ่นแบบแฝง (Latent Solidarity) และแบบที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม (Manifest Solidarity) อย่างไรก็ตามถ้าในระดับครอบครัวที่เป็นต้นทางหรือต้นแบบมีความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้นใน 2 รูปแบบนี้ ก็ย่อมจะส่งผลให้ในระดับสังคมไม่มีช่องว่างระหว่างคนต่างวัยต่างรุ่นเช่นกัน ดังนั้นการศึกษานี้จึงมีประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการและในเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการพรรณนาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของผู้สูงอายุโดยเฉพาะระหว่างบิดามารดาสูงอายุ (อายุมากกว่าหรือเท่ากับ 60 ปี) กับบุตรวัยผู้ใหญ่ (อายุมากกว่าหรือเท่ากับ 18 ปี) ทั้งรูปแบบ ปริมาณ และทิศทางของการเกื้อกูลหรือการถ่ายโอนทรัพยากรระหว่างกันรวมทั้งความแตกต่างของแบบแผนการเกื้อกูลกันของครอบครัวและของผู้สูงอายุที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกัน และเนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูล จึงเป็นการศึกษาเฉพาะความเป็นปึกแผ่นระหว่างคนต่างรุ่นในครอบครัว แบบที่ปรากฏให้เห็นในเชิงพฤติกรรมอันได้แก่ ความช่วยเหลือกันในรูปของเงิน สิ่งของ และเวลา รวมไปถึงการอาศัยอยู่ร่วมกัน และการติดต่อไปมาหาสู่กันในกรณีที่ไม่ได้อยู่ด้วยกัน ดังนั้นความหมายของการเกื้อกูลกันในครอบครัวผู้สูงอายุของการศึกษานี้จึงครอบคลุมเฉพาะประเด็นดังกล่าวข้างต้น โดยข้อมูลที่ใช้ได้มาจากแผนงานวิจัย “ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทย” โครงการ “ครอบครัวและระบบการเกื้อหนุนผู้สูงอายุไทย” ซึ่งทำการสำรวจในปี 2558

การเกื้อกูลระหว่างรุ่นในครอบครัว: ความหมาย และประเภท

การเกื้อกูลภายในครอบครัวหรือการถ่ายโอนทรัพยากรระหว่างสมาชิกในครอบครัวเกิดขึ้นได้ใน 2 ลักษณะ คือ ระหว่างสมาชิกที่มีชีวิต (Inter Vivos) กับการทำพินัยกรรมยกให้เป็นมรดก (Bequest) ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจของการถ่ายโอนทรัพยากรรวมทั้งผลของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นใน 2 ทางเลือกนี้มีความแตกต่างกันอย่างมาก อย่างไรก็ตามวิจัยนี้มุ่งความสนใจไปเฉพาะที่การถ่ายโอนทรัพยากรในลักษณะแรก คือ ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่ยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น

คำว่า “ทรัพยากร” หรือที่นักประชากรที่มีชื่อเสียง John Caldwell (1976, p. 325) ใช้คำว่า “wealth” ได้ระบุไว้ใน “ทฤษฎีการไหลของความมั่งคั่ง” (Wealth Flow Theory) ของเขาว่าหมายถึงเงิน สิ่งของ บริการ และการรับประกัน (Guarantees) ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นคงทั้งทางด้านการเงิน ร่างกายและจิตใจโดย Caldwell กล่าวเสริมว่าในสังคมเกษตรกรรมที่ครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย ทิศทางการไหลหรือถ่ายโอนความมั่งคั่งจะจากรุ่นบุตรไปสู่รุ่นบิดามารดา เมื่อสังคมพัฒนาเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมเป็นสังคมสมัยใหม่ ครอบครัวจะมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นโดย Caldwell ได้เน้นย้ำว่าเมื่อใดก็ตามที่ครอบครัวมี

ลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวทั้งทางด้านจิตใจความรู้สึกและด้านเศรษฐกิจ (Emotionally and Economically Nucleated) เมื่อนั้นการไหลของความมั่งคั่งจะกลับทิศจากรุ่นบิดามารดาไปสู่รุ่นบุตร โดยเฉพาะในสังคมที่ให้ความสำคัญกับการศึกษา คนส่วนใหญ่มีโอกาเข้าถึงการศึกษา

อย่างไรก็ดี Bengtson (2001) ได้สรุปประเด็นสำคัญจากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิวัฒนาการของครอบครัวในมุมมองของนักสังคมวิทยา ไว้ว่าในช่วงศตวรรษที่ 20 ครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและหน้าที่ (Family Transition) ตามลำดับของเวลา ดังสมมติฐานต่อไปนี้

สมมติฐานที่ 1 ในยุคหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมรูปแบบครอบครัวสมัยใหม่จะมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของการสมรสที่เกิดจากความรักและความเข้าใจ

สมมติฐานที่ 2 รูปแบบครอบครัวเดี่ยวจะลดน้อยลง ทั้งนี้เนื่องมาจากอัตราการหย่าร้างมีเพิ่มมากขึ้นครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียว (บิดาหรือมารดา) เพิ่มมากขึ้น

สมมติฐานที่ 3 ครอบครัวมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้นรวมทั้งความหมายของคำว่า “ครอบครัว” ก็เปลี่ยนไปด้วย บนพื้นฐานของแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงนี้ Bengtson จึงตั้งสมมติฐานที่ 4 ดังนี้

สมมติฐานที่ 4 นับจากศตวรรษที่ 21 เป็นต้นไป โยงใยสายสัมพันธ์ระหว่างคนหลายรุ่นในครอบครัวเดียวกัน (Multigenerational Bonds) จะมีความสำคัญมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากรทำให้โครงสร้างอายุของครอบครัว เปลี่ยนจากที่เป็นแบบ “pyramid” มาเป็นแบบ “beanpole” ที่สูงชะลูด เช่นมีรุ่น ปู่ย่าตายาย-รุ่นลูก-รุ่นหลาน และมีจำนวนสมาชิกในแต่ละรุ่นพอ ๆ กัน เป็นต้น

ในขณะเดียวกันนี้ Bengtson ยังกล่าวต่อไปในประเด็นที่เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัวที่ต่างรุ่นกันนั้นว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและโครงสร้างของครอบครัวจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมและแนวทางในการพัฒนาและดำเนินชีวิตเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของสมาชิกแต่ละคน ซึ่งแต่ละคนตลอดช่วงชีวิตหนึ่งๆจะต้องมีปฏิสัมพันธ์และใช้ชีวิตร่วมกัน (Shared Lives) กับสมาชิกในครอบครัวที่ต่างรุ่นกันยาวนานขึ้นกว่าในอดีต ดังนั้นจึงเป็นความสัมพันธ์ระยะยาว เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร ปู่ย่าตายายกับหลาน และกับเหลน เป็นต้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้มีหลายมิติ ซึ่ง Bengtson และคนอื่น ๆ เช่น Mangen (Bengtson & Mangen, 1988) และ Schrader (Bengtson & Schrader, 1982) เป็นต้น ได้พัฒนารอบแนวคิดขึ้นมาเพื่อที่จะนำมาใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัวที่ต่างรุ่นกันในเชิงทฤษฎี โดยเรียกกรอบแนวคิดนี้ว่า “ความเป็นปึกแผ่นหรือความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างรุ่น” (Intergenerational Solidarity) และได้แบ่งความสัมพันธ์ออกเป็น 6 ด้านหรือมิติ ดังนี้

1. ความเป็นปึกแผ่นด้านความรัก (Affectual Solidarity) เป็นอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อสมาชิกครอบครัวที่ต่างรุ่นกัน เช่น ความรู้สึกใกล้ชิดกับบิดามารดา และความเข้ากันได้กับลูกหลาน เป็นต้น
2. ความเป็นปึกแผ่นด้านความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน (Associational Solidarity) เป็นรูปแบบและความถี่ในการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกครอบครัวที่ต่างรุ่นกัน
3. ความเป็นปึกแผ่นด้านความเห็นร่วมกัน (Consensual Solidarity) เป็นความคิดเห็น ค่านิยมและความเชื่อที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันระหว่างสมาชิกครอบครัวที่ต่างรุ่นกัน
4. ความเป็นปึกแผ่นด้านการปฏิบัติตามหน้าที่ (Functional Solidarity) เป็นการช่วยเหลือกัน ทั้งเป็นผู้ให้และผู้รับระหว่างสมาชิกครอบครัวที่ต่างรุ่นกันการแลกเปลี่ยนความ

ช่วยเหลือนี้ครอบคลุมทั้งการช่วยเหลือด้านเงินสิ่งของ การดูแลช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวัน และการช่วยเหลือสนับสนุนทางด้านจิตใจด้วย

5. ความเป็นปึกแผ่น**ด้านบรรทัดฐานของสังคม** (Normative Solidarity) เป็นกฎเกณฑ์หรือความคาดหวังของสังคม เช่น ความกตัญญูต่อบิดามารดา และพันธะ/หน้าที่ที่บิดามารดามีต่อบุตร เป็นต้น
6. ความเป็นปึกแผ่น**ด้านโครงสร้าง** (Structural Solidarity) เป็นความใกล้ชิดกันทางกายภาพ อันหมายถึงลักษณะการอยู่อาศัยของสมาชิกครอบครัวที่ต่างรุ่นกัน ซึ่งมีผลต่อโอกาสในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัวที่ต่างรุ่นกัน

Silverstein และ Bengtson (1997) ได้จัดแบ่งทั้ง 6 ด้านของความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นออกมาเป็น 2 รูปแบบดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้น คือ รูปแบบแรกเป็นความเป็นปึกแผ่นแบบแฝง (Latent Solidarity) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ได้แก่ ความเป็นปึกแผ่นด้านความรัก ด้านความเห็นร่วมกัน และด้านบรรทัดฐานของสังคม และอีกรูปแบบ คือ แบบที่ปรากฏให้เห็นได้เป็นรูปธรรม (Manifest Solidarity) เป็นส่วนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัวที่ต่างรุ่นกัน ได้แก่ ความเป็นปึกแผ่นด้านความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่ และด้านโครงสร้าง

การศึกษานี้เน้นเฉพาะความสัมพันธ์ในรูปแบบที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมระหว่างบิดามารดาสูงอายุกับบุตรวัยผู้ใหญ่ว่าในครอบครัวไทยมีความสัมพันธ์ที่สะท้อนออกมาในรูปของพฤติกรรมมากน้อยในระดับใด และมีแบบแผนและทิศทางของพฤติกรรมความช่วยเหลือเป็นอย่างไร โดยครอบคลุมพฤติกรรมเกี่ยวกับลักษณะการอยู่อาศัยของบิดามารดาสูงอายุ (ความเป็นปึกแผ่นด้านโครงสร้าง) ช่องทางและความถี่ในการติดต่อสื่อสารกันระหว่างบิดามารดาสูงอายุกับบุตรวัยผู้ใหญ่ (ความเป็นปึกแผ่นด้านการเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน) และ การถ่ายโอนทรัพยากรระหว่างบิดามารดาสูงอายุกับบุตรวัยผู้ใหญ่ (ความเป็นปึกแผ่นด้านการปฏิบัติตามหน้าที่) โดยกำหนดความหมายของ “ทรัพยากร” ว่าหมายถึง เงิน สิ่งของ และบริการ/เวลา ตามที่ Caldwell (1976) ได้ให้ความหมายไว้

แหล่งข้อมูล

การศึกษานี้ใช้ข้อมูลจากแผนงานวิจัย “ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทย” โครงการ “ครอบครัวและระบบการเกื้อหนุนของผู้สูงอายุไทย” ซึ่งเป็นข้อมูลระดับประเทศ ใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้นสองขั้น (Two – stage Stratified Random Sampling) จังหวัดที่เป็นตัวอย่างในแต่ละภาคแสดงไว้ในตารางที่ 1 และทำการสุ่มครัวเรือนจากแต่ละจังหวัดดังกล่าว ให้ได้จำนวนครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น 5,600 ครัวเรือน โดยสุ่มจากทั้งในเขตเทศบาล (ในเมือง) และนอกเขตเทศบาล (นอกเมือง/ชนบท) และทำการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้ที่อยู่อาศัยในครัวเรือนที่สุ่มได้ที่มีอายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป 1 ราย

ตารางที่ 1 จังหวัดที่เป็นตัวอย่างในแต่ละภาค

ภูมิภาค	จังหวัดตัวอย่างในชั้นที่ 1	
	จังหวัดขนาดใหญ่ ^ก	จังหวัดขนาดเล็ก ^ข
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ นนทบุรี และปทุมธานี	-
ภาคตะวันออก	-	จันทบุรี
ภาคกลาง	สุพรรณบุรี	สิงห์บุรี
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ขอนแก่น	ยโสธร
ภาคเหนือ	เชียงใหม่	กำแพงเพชร
ภาคใต้	สงขลา	กระบี่

หมายเหตุ ^กจังหวัดขนาดใหญ่ หมายถึง กลุ่มจังหวัดที่มีประชากรอายุ 45 ปีขึ้นไปจำนวนตั้งแต่ 250,000 คนขึ้นไป ยกเว้นกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เนื่องจากกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีประชากรอยู่จำนวนมากและเป็นภูมิภาคที่สำคัญ จึงพิจารณาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด

^ขจังหวัดขนาดเล็ก หมายถึง กลุ่มจังหวัดที่มีจำนวนประชากรอายุ 45 ปีขึ้นไป จำนวนไม่เกิน 250,000 คน

ที่มา: แผนงานวิจัย “ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทย” (2558)

ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวการเกี่ยวกันภายในครอบครัวเป็นเพียงหนึ่งในหลาย ๆ มิติที่แผนงานวิจัย “ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทย” ทำการจัดเก็บเพื่อศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุไทยในหลาย ๆ ด้าน อันได้แก่ สภาวะด้านสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ การทำงาน และความมั่นคงทางการเงิน นอกจากนี้แผนงานดังกล่าวยังจะทำการสำรวจซ้ำครัวเรือนเดิม (5,600 ครัวเรือน) ในมิติต่าง ๆ เหล่านี้เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงเมื่อเวลาผ่านไป ข้อมูลที่นำมาใช้ในการศึกษานี้จัดเก็บในปี 2558 เป็นข้อมูลในรอบแรก จึงจัดได้ว่าเป็นข้อมูลพื้นฐานและนำมาใช้ในการวิเคราะห์ในลักษณะของข้อมูลตัดขวาง (Cross-sectional Data) และในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพรรณนา อันได้แก่ ร้อยละและค่ามัธยฐาน โดยนำเสนอในรูปแบบทั้งตารางทางเดียวและสองทาง

อย่างไรก็ดีการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และการถ่ายโอนทรัพยากรเฉพาะระหว่างบิดามารดาสูงอายุ คือมีอายุ ≥ 60 ปีกับบุตรวัยผู้ใหญ่ที่มีอายุ ≥ 18 ปี ดังนั้นจาก 5,600 ตัวอย่าง จึงเหลือขนาดตัวอย่างสำหรับการศึกษานี้เพียง 2,669 ตัวอย่างโดยอาศัยอยู่ในเขตเมืองร้อยละ 38.6 และอีกร้อยละ 61.4 อาศัยอยู่ในเขตชนบท สำหรับลักษณะส่วนบุคคลที่สำคัญของหน่วยตัวอย่างดังกล่าวโดยรวมและจำแนกตามเขตที่อยู่อาศัยแสดงไว้ใน ตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของตัวอย่างจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคลที่สำคัญ (n = 2,669 คน)

ลักษณะส่วนบุคคล	รวม		เขตเมือง		เขตชนบท	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ(ปี)						
60 - 64	538	20.2	183	17.8	355	21.7
65 - 69	546	20.5	206	20.0	340	20.7
70 - 74	452	16.9	181.00	17.6	271	16.5
75 - 79	427	16.0	162	15.7	265	16.2
80 - 84	408	15.3	168	16.3	240	14.6
85 - 89	205	7.7	88	8.5	117	7.1
90 หรือมากกว่า	93	3.5	42	4.1	51	3.1
เพศ						
ชาย	1,301	48.7	498	48.4	803	49.0
หญิง	1,368	51.3	532	51.6	836	51.0
สถานภาพสมรส						
สมรส	1,428	53.5	491	47.7	937	57.2
หย่า แยกกันอยู่	109	4.1	54	5.2	55	3.4
หม้าย	1,082	40.5	462	44.8	620	37.8
โสด	6	0.2	3	0.3	3	0.2
ไม่ทราบ/ปฏิเสธ	44	1.6	20	1.9	24	1.5
ศาสนา						
พุทธ	2,523	94.5	998	96.9	1,525	93.0
คริสต์	6	0.2	1	0.1	5	0.3
อิสลาม	138	5.2	30	2.9	108	6.6
อื่นๆ	2	0.1	1	0.1	1	0.1
การศึกษา						
ไม่ได้เรียน	225	8.4	98	9.5	127	7.8
ประถมศึกษา	2,121	79.5	734	71.3	1,387	84.6
มัธยม, ปวส.	253	9.5	154	15.0	99	6.0
ป.ตรีหรือสูงกว่า	70	2.6	44	4.3	26	1.6

ลักษณะส่วนบุคคล	รวม		เขตเมือง		เขตชนบท	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพการทำงาน						
ไม่ได้ทำงาน	1,838	68.9	746	72.4	1,092	66.6
ทำงาน	831	31.1	284	27.6	547	33.4
ลักษณะงานที่ทำ						
พนักงานบริษัท/รับจ้าง	105	12.6	35	12.3	70	12.8
เจ้าของธุรกิจ ในภาค	440	53.0	95	33.4	345	63.1
เกษตร	254	30.6	138	48.6	116	21.2
เจ้าของธุรกิจนอกภาค	32	3.8	16	5.6	16	2.9
เกษตร						
ช่วยธุรกิจครอบครัว						

ลักษณะส่วนบุคคลด้านประชากรได้แก่อายุ เพศ และสถานภาพสมรสนั้น พบว่าร้อยละ 57.6 ของสูงอายุที่เป็นตัวอย่างมีอายุน้อยกว่า 75 ปี ซึ่งมักถูกเรียกว่า “young-old” ส่วนที่เหลือเป็นพวก “old-old” มีสัดส่วนของเพศชายและเพศหญิงพอ ๆ กัน โครงสร้างด้านอายุและเพศของตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและชนบทคล้ายคลึงกัน ส่วนสถานภาพสมรสจะเห็นได้ว่าสัดส่วนของผู้ที่เป็นหม้ายหย่าแยกในเขตเมืองจะสูงกว่าในเขตชนบทอยู่ร้อยละ 8.8 และมีร้อยละ 47.7 และร้อยละ 57.2 ของผู้ที่อยู่ในเขตเมืองและเขตชนบทตามลำดับที่มีสถานภาพสมรส ลักษณะส่วนบุคคลด้านสังคมของผู้สูงอายุที่เป็นตัวอย่างพบว่าส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 90 นับถือศาสนาพุทธ และมีร้อยละ 79.5 มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา และในเขตเมืองมีสัดส่วนของตัวอย่างที่มีการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษาเป็นประมาณ 2 เท่าของที่อยู่ในเขตชนบท สำหรับลักษณะส่วนบุคคลด้านเศรษฐกิจพบว่าจากตัวอย่าง 2,669 คน ร้อยละ 31.1 ยังคงทำงาน โดยเขตชนบทมีสัดส่วนของตัวอย่างผู้สูงอายุที่ทำงานสูงกว่าในเขตเมืองเล็กน้อยและสำหรับผู้ที่จะระบุว่าทำงานร้อยละ 83.6 เป็นเจ้าของกิจการ

ผลการศึกษา

ดังได้ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ว่าการศึกษานี้จะศึกษารูปแบบและปริมาณของความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาผู้สูงอายุกับบุตรวัยผู้ใหญ่ ซึ่งภาพของความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวของผู้สูงอายุโดยจะศึกษาเฉพาะความสัมพันธ์ในรูปแบบที่ปรากฏให้เห็นได้เป็นรูปธรรมใน 2 รูปแบบ รูปแบบแรก คือ การอยู่อาศัยและการติดต่อสื่อสารกันระหว่างบิดามารดากับบุตร ซึ่งหมายถึงความเป็นปึกแผ่นด้านโครงสร้าง (Structural Solidarity) และความเป็นปึกแผ่นด้านการเชื่อม/ยึดโยงกัน (Associational Solidarity) ระหว่างบิดามารดากับบุตร ตามลำดับ ส่วนอีกรูปแบบ คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลโดยการถ่ายโอนทรัพยากรระหว่างบิดามารดากับบุตร ซึ่งเป็นความเป็นปึกแผ่นด้านการปฏิบัติตามหน้าที่

(Functional Solidarity) ตามการแบ่งประเภทของความเป็นปึกแผ่นระหว่างรุ่นในครอบครัวของ Bengtson และคนอื่น ๆ ดังนั้นในหัวข้อนี้จึงจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแผนงานวิจัย “ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทย” โครงการ “ครอบครัวและระบบการเกื้อหนุนของผู้สูงอายุไทย” ที่จัดเก็บในปี 2558 เพื่อให้ได้ว่าครอบครัวผู้สูงอายุไทยมีความเป็นปึกแผ่นใน 2 รูปแบบดังกล่าวเป็นอย่างไร

ลักษณะการอยู่อาศัยของบิดามารดาสูงอายุและการติดต่อกับบุตร

ตารางที่ 3 นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุไทย อันได้แก่ ลักษณะครอบครัวที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ สถานภาพในครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และการพักอาศัยอยู่กับบุตร จากตารางจะเห็นได้ว่าโดยรวมเกือบร้อยละ 50 ของผู้สูงอายุไทยอาศัยอยู่ในครอบครัวเดี่ยว (ประกอบด้วยสามีและ/หรือภรรยา บุตรที่ยังไม่สมรส) รองลงมาคือร้อยละ 35.9 อาศัยอยู่ในครอบครัวแบบผสม (ประกอบด้วยสามีและ/หรือภรรยา บุตรที่ยังไม่สมรส บุตรที่สมรส ปู่ ย่า ตา ยาย หลาน หรือญาติอื่น ๆ ที่สมรสหรือยังไม่สมรส คู่สมรส) และร้อยละ 5.4 อาศัยอยู่คนเดียวหรืออาศัยอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นที่ไม่มีความสัมพันธ์ฉันท์ญาติกัน ประมาณ 3 ใน 4 ของผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครัวเรือน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนผู้สูงอายุโดยเฉลี่ย 3.6 คน และผู้สูงอายุไทยประมาณ 6-7 คนใน 10 คนอาศัยอยู่ร่วมกันกับบุตร

ตารางที่ 3 ร้อยละของบิดามารดาสูงอายุจำแนกตามลักษณะการอยู่อาศัยและเขตที่อยู่อาศัย

ลักษณะการอยู่อาศัย	รวม	เขตเมือง	เขตชนบท
ลักษณะครอบครัว¹			
ครอบครัวเดี่ยว	47.0	48.8	45.9
ครอบครัวแนวตั้ง	8.0	6.8	8.7
ครอบครัวแนวราบ	3.6	3.4	3.8
ครอบครัวผสม	35.9	34.6	36.8
ครอบครัวที่ไม่มีญาติ	5.4	6.4	4.8
สถานภาพในครัวเรือน			
หัวหน้าครัวเรือน	76.7	78.0	75.9
คู่สมรส	15.7	11.8	18.1
บุตร/บุตรเขย/สะใภ้	0.9	1.3	0.6
อื่นๆ	6.7	8.9	5.4
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน			
1	7.8	8.7	7.2
2	24.5	24.7	24.5
3	21.4	22.5	20.6
4	16.7	17.2	16.4

ลักษณะการอยู่อาศัย	รวม	เขตเมือง	เขตชนบท
5	15.0	15.7	14.5
6	7.9	6.2	9.0
7	3.8	2.3	4.8
8	1.9	1.6	2.0
9	0.6	0.4	0.7
10 หรือมากกว่า	0.4	0.6	0.4
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย	3.6	3.5	3.7
การพักอาศัยอยู่กับบุตร			
อาศัยอยู่กับบุตร	67.3	68.2	66.7
ไม่ได้อาศัยอยู่กับบุตร	32.7	31.8	33.3

หมายเหตุ ¹ ลักษณะครอบครัว แบ่งเป็น 5 ประเภทดังนี้

(1) ครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วยสามีและภรรยา หรือสามี และ/หรือภรรยา บุตรที่ยังไม่สมรส และ/หรือญาติอื่นๆที่ยังไม่สมรสอาศัยอยู่ด้วย

(2) ครอบครัวแนวตั้ง ประกอบด้วยสามีและ/หรือภรรยา บุตรที่ยังไม่สมรส และ/หรือพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หลาน คนใดคนหนึ่งหรือหลายคนอาศัยอยู่

(3) ครอบครัวแนวราบ ประกอบด้วยสามีและ/หรือภรรยา บุตรที่ยังไม่สมรส และญาติอื่นๆที่สมรสแล้วอาศัยอยู่

(4) ครอบครัวผสม ประกอบด้วยครัวเรือนทั้งข้อ (2) และข้อ (3) อาศัยอยู่ด้วยกัน หรือครัวเรือนที่ประกอบด้วยสามีและ/หรือภรรยา บุตรที่สมรส มากกว่า 1 คน ญาติอื่นๆที่สมรสหรือยังไม่สมรส และและ/หรือพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หลาน คนใดคนหนึ่งหรือหลายคนอาศัยอยู่ด้วยกัน

(5) ครัวเรือนที่ไม่มีญาติ ประกอบด้วยบุคคลอาศัยอยู่คนเดียว หรืออาศัยอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นที่ไม่มีความสัมพันธ์

ฉันญาติ

เมื่อแยกพิจารณาเปรียบเทียบลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมืองกับที่อยู่ในเขตชนบท พบว่า มีรูปแบบและลักษณะการอยู่อาศัยที่คล้ายคลึงกันและคล้ายคลึงกับภาพรวมที่กล่าวข้างต้น แต่มีประเด็นที่ควรตั้งไว้เป็นข้อสังเกตดังนี้

1. เกี่ยวกับ**ลักษณะครอบครัว** พบว่าสัดส่วนของผู้สูงอายุในเขตเมืองที่อาศัยอยู่คนเดียวหรืออยู่กับคนที่ไม่ใช่ญาติ (ร้อยละ 6.4) สูงกว่าสัดส่วนของผู้สูงอายุในเขตชนบท (ร้อยละ 4.8) เล็กน้อย
2. เกี่ยวกับ**สถานภาพในครัวเรือน** พบว่าสัดส่วนของผู้สูงอายุในเขตเมืองที่มีสถานภาพอื่น ๆ ในครัวเรือน เช่น ผู้อาศัย คนรับใช้ (ร้อยละ 8.9) สูงกว่าสัดส่วนของผู้สูงอายุในเขตชนบท (ร้อยละ 5.4) เกือบสองเท่า
3. เกี่ยวกับ**จำนวนสมาชิกในครัวเรือน** พบว่าจำนวนสมาชิกเฉลี่ยในครัวเรือนของผู้สูงอายุในเขตชนบท (3.7) สูงกว่าครัวเรือนของผู้สูงอายุในเขตเมือง (3.5) เล็กน้อย

สำหรับการเยี่ยมเยียนหรือการติดต่อสื่อสารกันระหว่างบิดามารดาสูงอายุกับบุตรวัยผู้ใหญ่ที่ไม่ได้พักอาศัยอยู่ด้วยกัน ไม่ว่าจะโดยทางโทรศัพท์ จดหมาย หรือวิธีการอื่นใดนั้น จากตารางที่ 4 พบว่าประมาณ 2 ใน 3 ของบุตรที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับบิดามารดาสูงอายุมีบ้านพักอาศัยอยู่ในจังหวัดเดียวกันกับบิดามารดา ส่วนที่เหลืออีกประมาณ 1 ใน 3 อยู่คนละจังหวัดกับบิดามารดา ในเรื่องของระยะเวลาเดินทางนั้น พบว่าร้อยละ 49.6 ของบุตรที่ไม่ได้พักอาศัยอยู่กับบิดามารดา ใช้เวลาในการเดินทางระหว่างที่พักของตนกับของบิดามารดาประมาณ 30 นาที และ ร้อยละ 19.8 และ ร้อยละ 30.5 ใช้เวลาในการเดินทาง 1-2 ชั่วโมง และมากกว่า 2 ชั่วโมงตามลำดับ

จากตารางที่ 4 ยังพบอีกว่าบิดามารดาสูงอายุติดต่อกับบุตรวัยผู้ใหญ่ โดยบุตรมาเยี่ยมเยียนพบปะพูดคุยกับบิดามารดามากกว่าการพูดคุยทางโทรศัพท์หรือเขียนจดหมายถึงกัน ซึ่งมีเพียงแค่ร้อยละ 3.3 ของบุตรที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับบิดามารดาสูงอายุมิได้พบปะเห็นหน้าบิดามารดาเลยในรอบปีที่ผ่านมา ในขณะที่มีถึงประมาณ 1 ใน 3 ของบุตรที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับบิดามารดาระบุว่าในรอบปีที่ผ่านมาไม่เคยติดต่อกับบิดามารดาทางโทรศัพท์หรือจดหมาย นอกจากนี้จะเห็นได้ว่ามีร้อยละ 31.9 ที่มาเยี่ยมเยียนบิดามารดาเกือบทุกวันหรือทุกวัน และมีสัดส่วนที่พอๆกัน คือร้อยละ 17.9 ที่มาเยี่ยมเยียนบิดามารดาอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง (จำนวน 2-3 ครั้งต่อสัปดาห์ ร้อยละ 8.1 และสัปดาห์ละครั้ง ร้อยละ 9.8) และอย่างน้อยเดือนละครั้ง (จำนวน 13-51 ครั้งต่อปี ร้อยละ 5.9 และเดือนละครั้ง ร้อยละ 12.2)

ตารางที่ 4 ร้อยละของบุตรที่ไม่ได้พักอาศัยอยู่กับบิดามารดาจำแนกตามทำเลที่พักอาศัยและการเยี่ยมเยียนติดต่อกัน

ทำเลที่พักและการเยี่ยมเยียนติดต่อกัน	ร้อยละ
ทำเลที่พักของบุตร(เมื่อเปรียบเทียบกับที่พักของบิดามารดา)	
อยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน	19.4
อยู่ในหมู่บ้านในเขตเทศบาลเดียวกัน	22.7
อยู่ในจังหวัดเดียวกันแต่อยู่ต่างอำเภอ/ตำบล	21.8
อยู่คนละจังหวัด	34.4
อยู่ต่างประเทศ	1.7
ระยะเวลาเดินทาง(ระหว่างที่พักของบิดามารดากับของบุตร)	
30 นาที	49.6
1 ชั่วโมง	12.2
2 ชั่วโมง	7.6

ทำเลที่พักและการเยี่ยมเยียนติดต่อกัน	ร้อยละ
มากกว่า 2 ชั่วโมง	30.5
จำนวนครั้ง/ปีในการพบปะพูดคุยกัน	
เกือบทุกวัน/ทุกวัน	31.9
จำนวน 2 - 3 ครั้งต่อสัปดาห์	8.1
สัปดาห์ละครั้ง	9.8
จำนวน 13 - 51 ครั้ง	5.9
เดือนละครั้ง	12.2
จำนวน < 12 ครั้ง	28.8
ไม่ได้พบกันเลย	3.3
จำนวนครั้ง/ปีในการโทรศัพท์/จดหมายติดต่อกัน	
เกือบทุกวัน/ทุกวัน	17.2
จำนวน 2 - 3 ครั้งต่อสัปดาห์	14.5
สัปดาห์ละครั้ง	16.8
จำนวน 13 - 51 ครั้ง	5.8
เดือนละครั้ง	7.7
จำนวน < 12 ครั้ง	2.0
ไม่ได้ติดต่อกันเลย	36.0

การถ่ายโอนทรัพยากรระหว่างบิดามารดากับบุตร

การศึกษานี้พิจารณาการช่วยเหลือเกื้อกูลโดยการถ่ายโอนทรัพยากร อันได้แก่ เงิน สิ่งของ เวลา และ/หรือการบริการระหว่างบิดามารดา (ผู้ตอบแบบสอบถาม) วัยสูงอายุ (อายุ ≥ 60 ปี) กับบุตรวัยผู้ใหญ่ (อายุ ≥ 18 ปี) ในมุมมองของบิดามารดา ดังนั้นถ้าบิดามารดาได้รับความช่วยเหลือจากบุตร จะถือว่าบิดามารดาอยู่ในฐานะ “ผู้รับ” ในขณะที่เดียวกันถ้าบิดามารดาให้ความช่วยเหลือบุตร จะถือว่าบิดามารดาอยู่ในฐานะ “ผู้ให้” ดังนั้นในตารางที่ 5 จึงแบ่งประเภทของการเกื้อกูลกันระหว่างบิดามารดาสูงอายุกับบุตรวัยผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิตอยู่ทุกคน ออกมาเป็น 4 แบบ ได้แก่

1. บิดามารดาเป็นผู้รับอย่างเดียว คือ ในรอบ 1 ปีก่อนการสำรวจ ได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากบุตรอย่างน้อย 1 คน ในขณะที่ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือกับบุตรคนใดเลย
2. บิดามารดาเป็นผู้ให้อย่างเดียว คือ ในรอบ 1 ปีก่อนการสำรวจ ให้การช่วยเหลือสนับสนุนบุตรอย่างน้อย 1 คน ในขณะที่เดียวกันไม่ได้รับความช่วยเหลือจากบุตรคนใดเลย
3. บิดามารดาเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ คือ ในรอบ 1 ปีก่อนการสำรวจ ได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากบุตรอย่างน้อย 1 คน และได้ให้ความช่วยเหลือกับบุตรอย่างน้อย 1 คนโดยบุตรทั้งสองดังกล่าวนี้อาจเป็นคนๆเดียวกันหรือคนละคนกันก็ได้
4. ไม่มีการเกื้อกูล/ถ่ายโอนทรัพยากรกันระหว่างบิดามารดากับบุตร คือ ในรอบ 1 ปีก่อนการสำรวจ บิดามารดาไม่ได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนใดๆเลยจากบุตร และก็ได้ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือกับบุตรคนใดเลย

ตารางที่ 5 ร้อยละของประเภทการเกื้อกูลระหว่างบิดามารดาและบุตร จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย

ประเภทการเกื้อกูล/การถ่ายโอน	รวม	เขตเมือง	เขตชนบท
ทิศทางเดียว	30.7	30.6	30.9
1. บิดามารดาเป็นผู้รับอย่างเดียว	28.3	28.0	28.6
2. บิดามารดาเป็นผู้ให้อย่างเดียว	2.4	2.6	2.3
สองทิศทาง บิดามารดาเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้	64.5	64.3	64.6
ไม่มีการเกื้อกูลระหว่างบิดามารดากับบุตร	4.8	5.2	4.5
รวม	100.0	100.0	100.0

จากตารางที่ 5 จะเห็นได้ว่าในภาพรวมบิดามารดาสูงอายุส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 95.2 มีการถ่ายโอนทรัพยากรกับบุตรวัยผู้ใหญ่ มีเพียงร้อยละ 4.8 ที่ในช่วงระยะเวลา 1 ปีไม่มีการช่วยเหลือสนับสนุนใดๆทั้งด้านการเงิน สิ่งของ และ/หรือเวลาระหว่างบิดามารดาสูงอายุกับบุตรวัยผู้ใหญ่ สำหรับกรณีที่มีการเกื้อกูลกันนั้น การเกื้อกูลแบบสองทิศทาง คือบิดามารดาสูงอายุเป็นทั้ง “ผู้รับจากบุตร” และ “ผู้ให้กับบุตร” มีสัดส่วน (ร้อยละ 64.5) สูงประมาณ 2 เท่าของการเกื้อกูลแบบทิศทางเดียว (ร้อยละ 30.7) และยิ่งพบว่าถ้าการเกื้อกูลเป็นไปในทิศทางเดียว ส่วนใหญ่จะอยู่ในประเภทที่บิดามารดาสูงอายุเป็น “ผู้รับจากบุตร” เมื่อพิจารณารูปแบบการเกื้อกูลจำแนกตามเขตที่อยู่อาศัยก็พบว่าไม่แตกต่างกัน แต่มีข้อสังเกตว่าสัดส่วนของบิดามารดาสูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองที่ไม่มีการเกื้อกูลกันกับบุตรวัยผู้ใหญ่จะสูงกว่าของผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทเล็กน้อย

ประเด็นสำคัญที่จะต้องพิจารณาต่อไป ก็คือ ลักษณะสำคัญอันได้แก่ จำนวนบุตรวัยผู้ใหญ่ที่มีชีวิตอยู่ การพักอาศัยอยู่ด้วยกันกับบุตร ลักษณะครอบครัว และอายุของบิดา/มารดามีผลต่อการเกื้อกูลหรือการถ่ายโอนทรัพยากรระหว่างบิดามารดากับบุตรหรือไม่ จากตารางที่ 6 จะเห็นได้ว่าสำหรับจำนวนบุตรที่มีชีวิตมีผล

ต่อระดับและรูปแบบของการเกื้อกูลระหว่างบิดามารดากับบุตรไม่มากนัก เนื่องจากไม่ว่าบิดามารดาจะมีบุตรวัยผู้ใหญ่ที่มีชีวิตอยู่จำนวนเท่าไรก็ตาม การเกื้อกูลส่วนใหญ่ยังคงเป็นแบบสองทิศทาง คือ มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าสัดส่วนที่เกื้อกูลแบบสองทิศทางจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 58.6 เมื่อมีบุตร 1 คน เป็น ร้อยละ 63.5 และ ร้อยละ 70.6 สำหรับบิดามารดาที่มีบุตร 2 คน และ 3 คน ตามลำดับ ในขณะที่สัดส่วนของบิดามารดาที่ไม่มีการเกื้อกูลกันกับบุตรจะลดลงเล็กน้อยจากร้อยละ 6.2 เป็นร้อยละ 4.5 และร้อยละ 4.3 เมื่อมีจำนวนบุตรเพิ่มขึ้นจาก 1 คน เป็น 2 คน และ 3 คน ตามลำดับ

ตารางที่ 6 ร้อยละของบิดามารดาจำแนกตามจำนวนบุตรที่มีชีวิต การพักอาศัย ลักษณะครอบครัว อายุ บิดา/มารดา และประเภทของการเกื้อกูล

จำนวนบุตรที่มีชีวิต/ การพักอาศัย	ทิศทางเดียว		สองทิศทาง	ไม่มีการเกื้อกูล	รวม
	ผู้รับอย่างเดียว	ผู้ให้อย่างเดียว			
จำนวนบุตรที่มีชีวิต					
1 คน	29.0	6.2	58.6	6.2	100.0
2 คน	29.5	2.6	63.5	4.5	100.0
3 คน	23.6	1.5	70.6	4.3	100.0
4 คน	29.8	0.6	65.6	4.0	100.0
5 คน	28.3	0.0	66.1	5.6	100.0
มากกว่า 5 คน	33.7	0.0	62.8	3.5	100.0
การพักอาศัยอยู่กับบุตร					
พักอยู่ด้วยกัน	23.1	2.3	71.8	2.7	100.0
ไม่ได้พักอยู่ด้วยกัน	39.1	2.6	49.4	8.9	100.0
ลักษณะครอบครัว¹					
ครอบครัวเดี่ยว	30.0	2.5	61.5	6.1	100.0
ครอบครัวแนวตั้ง	29.1	2.3	65.7	2.8	100.0
ครอบครัวแนวราบ	28.9	3.1	66.0	2.1	100.0
ครอบครัวผสม	23.6	2.1	71.0	3.3	100.0
ครัวเรือนที่ไม่มีญาติ	44.1	4.1	44.1	7.6	100.0
อายุบิดา/มารดา (ผู้ตอบ)					
60 – 64 ปี	22.7	4.3	68.8	4.3	100.0

จำนวนบุตรที่มีชีวิต/ การพักอาศัย	ทิศทางเดียว		สองทิศทาง	ไม่มีการเกื้อกูล	รวม
	ผู้รับอย่างเดียว	ผู้ให้อย่างเดียว			
65 – 69 ปี	27.8	2.4	63.5	6.2	100.0
70 – 74 ปี	28.3	2.4	63.9	5.3	100.0
75 – 79 ปี	27.2	2.1	66.9	3.8	100.0
80 – 84 ปี	32.1	1.2	62.3	4.4	100.0
85 – 89 ปี	33.7	1.5	61.0	3.9	100.0
90 ปีหรือมากกว่า	40.9	1.1	53.8	4.3	100.0
รวม	28.3	2.4	64.5	4.8	100.0

หมายเหตุ ¹ลักษณะครอบครัว แบ่งเป็น 5 ประเภทดังนี้

- (1) ครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วยสามีและภรรยา หรือสามี และ/หรือภรรยา บุตรที่ยังไม่สมรส และ/หรือญาติอื่น ๆ ที่ยังไม่สมรสอาศัย อยู่ด้วย
- (2) ครอบครัวแนวตั้ง ประกอบด้วยสามีและ/หรือภรรยา บุตรที่ยังไม่สมรส และ/หรือพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หลาน คนใดคนหนึ่งหรือหลายคนอาศัยอยู่
- (3) ครอบครัวแนวราบ ประกอบด้วยสามีและ/หรือภรรยา บุตรที่ยังไม่สมรส และญาติอื่นๆที่สมรสแล้วอาศัยอยู่
- (4) ครอบครัวผสม ประกอบด้วยครัวเรือนทั้งข้อ (2) และข้อ (3) อาศัยอยู่ด้วยกัน หรือครัวเรือนที่ประกอบด้วยสามีและ/หรือภรรยา บุตรที่สมรสมากกว่า 1 คน ญาติอื่นๆที่สมรสหรือยังไม่สมรส และและ/หรือพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หลาน คนใดคนหนึ่งหรือหลายคนอาศัยอยู่ด้วยกัน
- (5) ครัวเรือนที่ไม่มีญาติ ประกอบด้วยบุคคลอาศัยอยู่คนเดียว หรืออาศัยอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นที่ไม่มีความสัมพันธ์

ผลของการอาศัยอยู่ด้วยกันกับบุตรที่มีต่อรูปแบบการเกื้อกูลจะเห็นได้ชัดเจนกว่าจำนวนบุตร กล่าวคือ ร้อยละ 71.8 ของบิดามารดาสูงอายุที่พักอาศัยอยู่ด้วยกันกับบุตรวัยผู้ใหญ่จะมีภาระช่วยเหลือซึ่งกันและกันแบบสองทิศทาง ในขณะที่เหลือเพียงร้อยละ 49.4 ของบิดามารดาสูงอายุที่ไม่ได้พักอาศัยอยู่ด้วยกันกับบุตรวัยผู้ใหญ่ไม่มีการเกื้อกูลแบบสองทิศทาง และมีเพียงร้อยละ 2.7 ของบิดามารดาสูงอายุที่พักอาศัยอยู่ด้วยกันกับบุตรวัยผู้ใหญ่ไม่มีการเกื้อกูลระหว่างกัน โดยที่สำหรับบิดามารดาสูงอายุที่ไม่ได้พักอาศัยอยู่กับบุตร มีถึงร้อยละ 8.9 ที่ไม่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลใด ๆ กับบุตร นอกจากนี้ยังพบว่าลักษณะครอบครัวของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการเกื้อกูลกับบุตร โดยร้อยละ 7.6 และร้อยละ 44.1 ของบิดามารดาสูงอายุที่อาศัยอยู่เพียงลำพังคนเดียวหรืออยู่ในครัวเรือนที่สมาชิกครัวเรือนไม่ได้เป็นญาติกัน ที่ไม่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลใด ๆ กับบุตรวัยผู้ใหญ่ และที่เป็น “ผู้รับอย่างเดียว” (ถ้ามีการเกื้อกูล) ตามลำดับ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่อาศัยอยู่ในครอบครัวในลักษณะอื่นๆ กลุ่มบิดามารดาสูงอายุที่มีสัดส่วนทั้ง 2 ประเภทของการเกื้อกูลดังกล่าวสูงเป็นอันดับรองลงมา คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดี่ยว อันได้แก่บิดามารดาที่มีชีวิตอยู่ทั้งคู่และอาศัยอยู่ด้วยกันตามลำพัง หรืออยู่กับบุตรหรือญาติอื่น ๆ ที่ไม่ได้สมรส หรือบิดามารดาอาศัยอยู่กับบุตรหรือญาติอื่น ๆ ที่ไม่ได้สมรส โดยที่ไม่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลใด ๆ กับบุตรวัยผู้ใหญ่ มีร้อยละ 6.1 และ

ที่เป็น “ผู้รับอย่างเดียว” มีอยู่ร้อยละ 30 นอกจากนี้พบว่าบิดามารดาสูงอายุที่อาศัยอยู่ในครอบครัวแนวตั้ง ครอบครัวแนวราบ หรือครอบครัวผสม มีสัดส่วนของการแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกันแบบสองทิศทางกับบุตรวัยผู้ใหญ่สูงกว่าผู้ที่อยู่ในครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวแบบไม่มีญาติ

สำหรับประเด็นสุดท้ายเรื่องผลกระทบของอายุบิดามารดาที่มีต่อการถ่ายโอนทรัพยากรระหว่างบิดามารดากับบุตรนั้น พบว่ายิ่งบิดามารดามีอายุมากขึ้น การตกอยู่ในสถานะเป็น “ผู้รับอย่างเดียว” ยิ่งเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่การเป็น “ผู้ให้อย่างเดียว” และการเป็น “ทั้งผู้รับและผู้ให้” ในสองทิศทางลดลง อย่างไรก็ตามสัดส่วนของบิดามารดาสูงอายุที่ไม่มีการช่วยเหลือก็อยู่ใกล้กับบุตรวัยผู้ใหญ่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามอายุที่เพิ่มขึ้น ยิ่งค่อนข้างคงที่ คืออยู่ที่ประมาณร้อยละ 4-6

การศึกษานี้ได้แบ่งทรัพยากรหรือการช่วยเหลือออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ เงิน และ ไม่ใช่เงิน ส่วนที่ไม่ใช่เงินประกอบด้วย (1) การช่วยเหลือด้านการซื้อหรือการจัดหาสิ่งของ เสื้อผ้า เครื่องใช้ในบ้าน อุปกรณ์ไฟฟ้า ยา หรือผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับสุขภาพ เป็นต้น (2) การดูแลช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวัน เช่น ซึ้อหรือทำอาหารให้ทาน ซักผ้า เช็ดตัวบ้าน หรือเฝ้าบ้าน เป็นต้น และ (3) การช่วยเหลือสนับสนุนทางด้านจิตใจ ได้แก่ พาไปทานอาหารนอกบ้าน พาไปพักผ่อน/เที่ยว ให้คำปรึกษา พูดคุยเป็นเพื่อนแก้เหงาหรือให้กำลังใจ เป็นต้น สำหรับรายละเอียดของประเภทของทรัพยากรดังกล่าวที่มีการถ่ายโอนกันระหว่างบิดามารดาสูงอายุกับบุตรวัยผู้ใหญ่แต่ละคน ในกรณีของการถือฤกษ์แบบทิศทางเดียวแสดงไว้ในตารางที่ 7 และ ตารางที่ 8 และกรณีของการถือฤกษ์แบบสองทิศทางแสดงไว้ในตารางที่ 9 และ ตารางที่ 10

ตารางที่ 7 ร้อยละของบิดามารดาที่เป็น “ผู้รับ” (อย่างเดียว) จำแนกตามประเภทของความช่วยเหลือที่ได้รับ จำนวนบุตรที่มีชีวิต และลำดับที่ของบุตรที่ให้ความช่วยเหลือกรณีการถือฤกษ์แบบทิศทางเดียว (n = 756 คน)

จำนวนบุตรที่มีชีวิต /ประเภทความช่วยเหลือ	ลำดับที่ของบุตรที่ให้ความช่วยเหลือ									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
มีบุตร 1 คน (n = 159)										
เงิน	36.5									
ไม่ใช่เงิน	42.8									
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	20.8									
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	-									
มีบุตร 2 คน (n = 231)										
เงิน	44.2	42.0								
ไม่ใช่เงิน	25.1	25.1								
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	22.1	18.2								

จำนวนบุตรที่มีชีวิต /ประเภทความช่วยเหลือ	ลำดับที่ของบุตรที่ให้ความช่วยเหลือ									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	8.7	14.7								
มีบุตร 3 คน (n = 138)										
เงิน	38.4	40.6	39.1							
ไม่ใช่เงิน	26.1	26.1	24.6							
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	23.2	18.8	21.0							
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	12.3	14.5	15.2							
มีบุตร 4 คน (n = 105)										
เงิน	33.3	22.9	36.2	24.8						
ไม่ใช่เงิน	31.4	33.3	24.8	38.1						
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	22.9	24.8	19.0	19.0						
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	12.4	19.0	20.0	18.1						
มีบุตร 5 คน (n = 65)										
เงิน	24.6	23.1	20.0	21.5	26.2					
ไม่ใช่เงิน	32.3	36.9	36.9	35.4	33.8					
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	21.5	15.4	18.5	18.5	24.6					
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	21.5	24.6	24.6	24.6	15.4					
มีบุตร > 5 คน (n = 58)										
เงิน	22.4	25.9	27.6	22.4	22.4	19.0	19.4	23.1	0.0	0.0
ไม่ใช่เงิน	20.7	27.6	27.6	32.8	29.3	20.7	25.8	7.7	12.5	0.0
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	24.1	17.2	12.1	17.2	19.0	15.5	12.9	30.8	25.0	0.0
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	32.8	29.3	32.8	27.6	29.3	44.8	41.9	38.5	62.5	100.0

ตารางที่ 8 ร้อยละของบิดามารดาที่เป็น “ผู้ให้” (อย่างเดียว) จำแนกตามประเภทของความช่วยเหลือที่ให้ จำนวนบุตรที่มีชีวิตและลำดับที่ของบุตรที่รับความช่วยเหลือกรณีการก่อกุลแบบทิศทางเดียว (n = 65 คน)

จำนวนบุตรที่มีชีวิต /ประเภทความ ช่วยเหลือ	ลำดับที่ของบุตรที่รับความช่วยเหลือ									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
มีบุตร 1 คน (n = 34)										
เงิน	29.4									
ไม่ใช่เงิน	38.2									
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	32.4									
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	-									
มีบุตร 2 คน (n = 20)										
เงิน	10.0	15.0								
ไม่ใช่เงิน	40.0	55.0								
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	10.0	15.0								
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	40.0	15.0								
มีบุตร 3 คน (n = 9)										
เงิน	0.0	0.0	0.0							
ไม่ใช่เงิน	55.6	66.7	44.4							
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	0.0	0.0	0.0							
ไม่มีการช่วยเหลือใดๆ	44.4	33.3	55.6							
มีบุตร 4 คน (n = 2)										
เงิน	0.0	0.0	50.0	50.0						
ไม่ใช่เงิน	50.0	50.0	50.0	50.0						
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	0.0	0.0	0.0	0.0						
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	50.0	50.0	0.0	0.0						

ในกรณีของการเกื้อกูลแบบทิศทางเดียวนั้น ตารางที่ 7 นำเสนอร้อยละของบิดามารดาสูงอายุที่เป็น “ผู้รับอย่างเดียว” (ซึ่งมีอยู่ร้อยละ 28.3 ของบิดามารดาสูงอายุทั้งหมด) จำแนกตามจำนวนบุตรวัยผู้ใหญ่ที่มีชีวิตและประเภทของทรัพยากรที่รับจากบุตร พบว่าประเภทของทรัพยากรที่รับจากบุตรขึ้นอยู่กับจำนวนบุตรที่มี ดังนี้

1. กรณีมีบุตรคนเดียว ประเภทของความช่วยเหลือจากบุตรมักจะอยู่ในรูปของเวลาและบริการต่าง ๆ เช่น การซื้อหรือการจัดหาสิ่งของเครื่องใช้ การดูแลช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวัน การพาไปพักผ่อน/เที่ยว หรือการพูดคุยเป็นเพื่อนแก้เหงา ซึ่งไม่ได้อยู่ในรูปของเงิน มากกว่าการช่วยเหลือที่เป็นตัวเงิน
2. กรณีมีบุตร 2 หรือ 3 คน ประเภทความช่วยเหลือจากบุตรจะเป็นเงินมากกว่าที่ไม่ใช่เงิน
3. กรณีมีบุตร 4 คน บุตรบางคนให้ความช่วยเหลือในรูปของเงินมากกว่าไม่ใช่เงิน แต่บุตรบางคนก็ให้ความช่วยเหลือบิดามารดาในรูปแบบที่ตรงกันข้าม
4. กรณีมีบุตร > 4 คน ประเภทความช่วยเหลือจากบุตรอยู่ในรูปของเวลาและบริการต่าง ๆ มากกว่าในรูปของเงิน

ตารางที่ 8 นำเสนอรายละเอียดของการเกื้อกูลแบบทิศทางเดียว แต่เป็นกรณีที่บิดามารดาสูงอายุเป็น “ผู้ให้อย่างเดียว” (ซึ่งมีอยู่ร้อยละ 2.4 ของบิดามารดาสูงอายุทั้งหมด) พบว่าประเภทของทรัพยากรที่บิดามารดาสูงอายุให้บุตรส่วนใหญ่เป็นความช่วยเหลือที่ไม่ใช่เงิน

ตารางที่ 9 ร้อยละของบิดามารดาที่เป็น “ผู้รับ” จำแนกตามประเภทของความช่วยเหลือที่ได้รับ จำนวนบุตรที่มีชีวิตและลำดับที่ของบุตรที่ให้ความช่วยเหลือกรณีการเกื้อกูลแบบสองทิศทาง (n = 1,721 คน)

จำนวนบุตรที่มีชีวิต /ประเภทความช่วยเหลือ	ลำดับที่ของบุตรที่ให้ความช่วยเหลือ									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
มีบุตร 1 คน (n = 321)										
เงิน	16.8									
ไม่ใช่เงิน	27.7									
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	55.5									
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	-									
มีบุตร 2 คน (n = 497)										
เงิน	22.7	20.9								
ไม่ใช่เงิน	23.7	25.4								
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	48.1	46.9								

จำนวนบุตรที่มีชีวิต /ประเภทความช่วยเหลือ	ลำดับที่ของบุตรที่ให้ความช่วยเหลือ									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	5.4	6.8								
มีบุตร 3 คน (n = 412)										
เงิน	23.3	22.6	18.0							
ไม่ใช่เงิน	25.7	24.8	28.6							
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	42.0	38.8	40.8							
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	9.0	13.8	12.6							
มีบุตร 4 คน (n = 231)										
เงิน	30.3	26.8	26.4	27.3						
ไม่ใช่เงิน	24.2	20.3	25.1	23.4						
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	32.5	38.5	38.1	36.4						
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	13.0	14.3	10.4	13.0						
มีบุตร 5 คน (n = 152)										
เงิน	23.0	21.7	19.1	23.7	20.4					
ไม่ใช่เงิน	30.9	32.2	30.9	26.3	23.7					
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	32.9	32.9	40.8	30.9	38.2					
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	13.2	13.2	9.2	19.1	17.8					
มีบุตร > 5 คน (n = 108)										
เงิน	18.5	15.7	20.4	18.5	15.7	11.1	9.8	10.0	33.3	0.0
ไม่ใช่เงิน	37.0	38.9	34.3	33.3	37.0	38.0	29.4	35.0	33.3	33.3
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	29.6	27.8	27.8	27.8	25.9	24.1	21.6	25.0	0.0	0.0
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	14.8	17.6	17.6	20.4	21.3	26.9	39.2	30.0	33.3	66.7

ตารางที่ 10 ร้อยละของบิดามารดาที่เป็น “ผู้ให้” จำแนกตามประเภทของความช่วยเหลือที่ให้ จำนวนบุตรที่มีชีวิตและลำดับที่ของบุตรที่ได้รับความช่วยเหลือกรณีการเกื้อกูลแบบสองทิศทาง (n = 1,721 คน)

จำนวนบุตรที่มีชีวิต /ประเภทความช่วยเหลือ	ลำดับที่ของบุตรที่ได้รับความช่วยเหลือ									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
มีบุตร 1 คน (n = 321)										
เงิน	7.8									
ไม่ใช่เงิน	85.0									
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	7.2									
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	-									
มีบุตร 2 คน (n = 497)										
เงิน	5.0	6.2								
ไม่ใช่เงิน	73.4	71.2								
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	8.0	8.2								
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	13.5	14.3								
มีบุตร 3 คน (n = 412)										
เงิน	6.6	4.1	6.6							
ไม่ใช่เงิน	58.7	61.9	64.1							
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	4.1	4.1	5.1							
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	30.6	29.9	24.3							
มีบุตร 4 คน (n = 231)										
เงิน	7.4	4.8	5.2	6.1						
ไม่ใช่เงิน	50.6	58.9	57.1	62.8						
ทั้งเงินและไม่ใช่เงิน	3.0	3.0	4.8	4.3						
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	39.0	33.3	32.9	26.8						
มีบุตร 5 คน (n = 152)										
เงิน	4.6	4.6	3.9	3.9	3.3					
ไม่ใช่เงิน	51.3	50.0	56.6	52.6	62.5					

จำนวนบุตรที่มีชีวิต /ประเภทความช่วยเหลือ	ลำดับที่ของบุตรที่ได้รับความช่วยเหลือ									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ทั้งเงินและไม่ใช้เงิน	4.6	3.3	0.7	2.6	5.3					
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	39.5	42.1	38.8	40.8	28.9					
มีบุตร > 5 คน (n = 108)										
เงิน	4.6	3.7	1.9	3.7	1.9	1.9	2.0	5.0	11.1	0.0
ไม่ใช้เงิน	43.5	48.1	50.0	49.1	47.2	38.9	43.1	35.0	22.2	0.0
ทั้งเงินและไม่ใช้เงิน	2.8	3.7	0.9	2.8	2.8	4.6	2.0	5.0	11.1	33.3
ไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ	49.1	44.4	47.2	44.4	48.1	54.6	52.9	55.0	55.6	66.7

สำหรับกรณีของการถือลูกแบบสองทิศทาง โดยพิจารณาในด้านที่บิดามารดาเป็นผู้รับ (ตารางที่ 9) นั้น พบว่าผู้ที่มีบุตร 1-5 คน ประเภทของทรัพยากรที่รับจากบุตรจะมีทั้งอยู่ในรูปของเงินและไม่ใช้เงิน ส่วนผู้ที่มีบุตรมากกว่า 5 คน การได้รับความช่วยเหลือจากบุตรในเรื่องของเวลาและบริการเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือในเรื่องต่างๆจะมากกว่าในรูปของตัวเงิน สำหรับตารางที่ 10 เป็นข้อมูลในด้านที่บิดามารดาเป็นผู้ให้ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าส่วนใหญ่บิดามารดาให้การช่วยเหลือบุตรวัยผู้ใหญ่ในรูปที่ไม่ใช้เงิน

ผลการศึกษาข้างต้นชี้ให้เห็นว่าในกรณีที่บิดามารดาเป็น “ผู้รับ” ไม่ว่าจะอยู่ในบริบทของการเกื้อกูลแบบทิศทางเดียวหรือสองทิศทางก็ตาม ประเภทความช่วยเหลือจากบุตรมักจะอยู่ในรูปแบบของตัวเงินร่วมอยู่ด้วยเสมอ ดังนั้นตารางที่ 11 จึงนำเสนอค่ามัธยฐานของจำนวนเงินที่บิดามารดาสูงอายุได้รับจากบุตรวัยผู้ใหญ่ต่อปี จำแนกตามจำนวนบุตรวัยผู้ใหญ่ที่มีชีวิตและลำดับที่ของบุตร จากตารางจะเห็นได้ว่าในภาพรวมบิดามารดาได้รับเงินช่วยเหลือจากบุตรวัยผู้ใหญ่ทุกคนทั้งให้อย่างสม่ำเสมอและ/หรือไม่สม่ำเสมอในโอกาสหรือวาระต่างๆรวมกันแล้วประมาณปีละ 24,000 บาท เฉลี่ยเดือนละ 2,000 บาท และจากตารางจะเห็นได้ว่าปริมาณเงินที่บิดามารดาสูงอายุได้รับจากบุตรไม่ขึ้นอยู่กับจำนวนบุตรที่มีชีวิต โดยเฉพาะที่มีจำนวนบุตรอยู่ในช่วง 1-5 คน บิดามารดาจะได้รับเงินช่วยเหลือจากบุตรปีละประมาณ 23,400-25,750 บาท ถ้ามีบุตรมากกว่า 1 คน บุตรก็จะช่วยกัน ทำให้บุตรแต่ละคนรับภาระในการให้เงินช่วยเหลือบิดามารดาน้อยลงถ้ามีบุตรแค่ 1 คน บุตรคนนั้นก็จะมีขีดชอบให้เงินช่วยเหลือบิดามารดาไปเต็ม ๆ คนเดียว คือ ประมาณปีละ 24,000 บาทอย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าบุตรในลำดับที่ 1 และ 2 ให้เงินช่วยเหลือบิดามารดาในปริมาณที่มากกว่าบุตรในลำดับอื่น ๆ กรณีที่มีบุตรมากกว่า 5 คนปริมาณเงินช่วยเหลือจากบุตรรวมกันจะน้อยลงเป็นประมาณปีละ 15,500 บาท

ตารางที่ 11 ค่ามัธยฐานของจำนวนเงินที่บิดามารดาสูงอายุได้รับต่อปีจากบุตรวัยผู้ใหญ่ จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีชีวิตและลำดับที่ของบุตรที่ให้ความช่วยเหลือภาพรวม (หน่วย: บาท)

ลำดับที่ของบุตรที่ให้	จำนวนบุตรที่มีชีวิต						total
	1	2	3	4	5	6 - 10	
1	24,000	18,000	10,000	6,000	5,000	5,000	12000 ^{ก)}
2		17,000	12,000	5,000	5,000	3,800	12,000
3			12,000	7,000	6,000	3,000	8,000
4				10,000	6,500	5,000	6,000
5					5,500	3,000	5,000
6 - 10						3,650	3,650
Total	24,000	25,750	24,000	24,000	23,400	15,500	24,000
Min	500	200	400	1,000	500	400	200
Max	240,000	245,000	800,000	423,000	983,400	387,000	983,400

^{ก)}ไม่รวมผู้ที่มีบุตรวัยผู้ใหญ่มีชีวิต = 1

ตารางที่ 12 ค่ามัธยฐานของจำนวนเงินที่บิดามารดาสูงอายุในเขตเมืองได้รับต่อปีจากบุตรวัยผู้ใหญ่
จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีชีวิต และลำดับที่ของบุตรที่ให้ความช่วยเหลือ (หน่วย: บาท)

ลำดับที่ของบุตรที่ให้	จำนวนบุตรที่มีชีวิต						total
	1	2	3	4	5	6 - 10	
1	27,000	24,000	12,000	6,000	6,000	6,000	12000 ^ก
2		24,000	12,000	12,000	6,000	5,000	12,000
3			10,000	12,000	6,250	5,000	10,000
4				10,000	6,500	9,000	10,000
5					5,000	6,000	5,000
6 - 10						4,500	4,500
Total	27,000	30,000	28,500	30,000	24,987	13,600	29,000
Min	500	500	500	1,000	500	400	400
Max	240,000	242,000	800,000	423,000	171,000	222,000	800,000

^ก ไม่รวมผู้ที่มีบุตรวัยผู้ใหญ่มีชีวิต = 1

ตารางที่ 13 ค่ามัธยฐานของจำนวนเงินที่บิดามารดาสูงอายุในเขตชนบทได้รับต่อปีจากบุตรวัยผู้ใหญ่
จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีชีวิต และลำดับที่ของบุตรที่ให้ความช่วยเหลือ (หน่วย: บาท)

ลำดับที่ของบุตรที่ให้	จำนวนบุตรที่มีชีวิต						total
	1	2	3	4	5	6 - 10	
1	24,000	12,000	10,000	6,000	3,000	3,250	10000 ^ก
2		13,000	12,000	5,000	5,000	3,000	10,000
3			12,000	6,000	5,500	3,000	7,200
4				6,000	6,250	4,000	5,000
5					6,000	3,000	5,000
6 - 10						3,600	3,600
Total	24,000	24,000	24,000	20,000	22,000	16,500	24,000

ลำดับที่ของบุตรที่ให้	จำนวนบุตรที่มีชีวิต						
	1	2	3	4	5	6 - 10	total
Min	500	200	400	1,000	1,000	500	200
Max	240,000	245,000	368,000	192,000	983,400	387,000	983,400

^a ไม่รวมผู้ที่มีบุตรวัยผู้ใหญ่มีชีวิต = 1

เมื่อเปรียบเทียบการได้รับความช่วยเหลือด้านการเงินระหว่างบิดามารดาสูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและเขตชนบท ดังแสดงไว้ในตารางที่ 12 และ ตารางที่ 13 นั้น พบว่าโดยสรุปปริมาณเงินช่วยเหลือที่บิดามารดาที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองได้รับจากบุตรสูงกว่าบิดามารดาในเขตชนบท กล่าวคือเงินช่วยเหลือที่บิดามารดาที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองได้รับจากบุตรรวมกันประมาณปีละ 29,000 บาท ในขณะที่บิดามารดาที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทได้รับประมาณปีละ 24,000 บาท อย่างไรก็ตามรูปแบบแผนของปริมาณเงินที่ได้รับเมื่อจำแนกตามจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่และตามลำดับที่ของบุตรจะคล้ายคลึงกับภาพรวมในตารางที่ 11 ดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้น เพียงแต่ปริมาณเงินช่วยเหลือที่บิดามารดาที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองได้รับจากบุตรสูงกว่าบิดามารดาในเขตชนบท บิดามารดาที่มีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 1-5 คน จะได้รับเงินช่วยเหลือจากบุตรปีละประมาณ 25,000-30,000 บาท สำหรับบิดามารดาในเขตเมือง และปีละประมาณ 20,000-24,000 บาทสำหรับบิดามารดาในเขตชนบท และเมื่อพิจารณาปริมาณเงินที่บิดามารดาได้รับตามลำดับที่ของบุตรที่ให้ช่วยเหลือก็พบว่าบิดามารดาในเขตเมืองได้รับเงินจากบุตรลำดับที่ 1 ปีละประมาณ 12,000 บาท และปริมาณเงินที่ได้รับจากบุตรในลำดับถัด ๆ ไปจะลดหลั่นกันลงไป โดยได้รับเงินจากบุตรลำดับที่ 5 ปีละประมาณ 5,000 บาท ส่วนตัวเลขดังกล่าวนี้สำหรับบิดามารดาในเขตชนบทเป็นดังนี้ปีละประมาณ 10,000 บาท และปีละประมาณ 5,000 บาท ตามลำดับ

อภิปรายผลและสรุป

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาผู้สูงอายุกับบุตรวัยผู้ใหญ่ โดยเน้นในด้านที่เป็นพฤติกรรมของความสัมพันธ์ดังกล่าวทั้งในเรื่องของลักษณะการอยู่อาศัย การเยี่ยมเยียนและติดต่อกัน และการเกื้อกูลถ่ายโอนทรัพยากรระหว่างกันนั้น โดยสรุปรวมพบว่ามีเพียงร้อยละ 6.4 และ 4.8 ของบิดามารดาสูงอายุในเขตเมืองและเขตชนบทตามลำดับ ที่พักอาศัยอยู่คนเดียวหรือพักอาศัยอยู่กับผู้ที่ไม่ใช่ญาติ ส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่เป็นครอบครัวในลักษณะต่างๆ และส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน ประมาณเกือบร้อยละ 70 พักอาศัยอยู่กับบุตร ในครัวเรือนที่พักอาศัยมีจำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ย 3.6 คน สำหรับบุตรที่ไม่ได้พักอาศัยอยู่ด้วยกันนั้นก็พบว่าร้อยละ 49.6 ของบุตรที่ไม่ได้พักอาศัยอยู่กับบิดามารดาสูงอายุ ใช้เวลาประมาณ 30 นาทีในการเดินทางจากที่พักอาศัยถึงที่พักอาศัยของบิดามารดา นอกจากนี้ยังพบว่ามีเพียงร้อยละ 3.3 ของบุตรที่ไม่ได้พักอาศัยอยู่กับบิดามารดาสูงอายุในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาไม่เคยไปเยี่ยมเยียนบิดามารดาเลย และร้อยละ 49.8 ของบุตรที่ไม่ได้พักอาศัยอยู่กับบิดามารดาไปเยี่ยมเยียนบิดามารดาอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง แต่ถ้าพิจารณาการไปเยี่ยมเยียนบิดามารดาเป็นอย่างน้อยเดือนละครั้ง จะมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 67.9

สำหรับการเกื้อกูลในประเด็นของการถ่ายโอนทรัพยากรระหว่างบิดามารดาสูงอายุกับบุตรวัยผู้ใหญ่ นั้น สรุปได้ว่ามีเพียงส่วนน้อยเช่นกัน คือร้อยละ 5.2 ของบิดามารดาสูงอายุในเขตเมืองและร้อยละ 4.5 ในเขตชนบทที่ไม่มีการถ่ายโอนทรัพยากรกันกับบุตรไม่ว่าจะอยู่ในรูปของตัวเงิน สิ่งของ และ/หรือเวลาก็ตาม ส่วนในกรณีที่มีการถ่ายโอนทรัพยากรระหว่างกันนั้น ส่วนใหญ่ก็จะเป็นไปในลักษณะสองทิศทาง โดยบุตรให้ความช่วยเหลือบิดามารดาทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่ใช่งาน ส่วนบิดามารดาสูงอายุมักจะให้ความช่วยเหลือบุตรในรูปแบบที่ไม่ใช่เงิน ดังนั้นการที่บิดามารดาพักอาศัยอยู่ด้วยกันกับบุตรจะเป็นการเพิ่มโอกาสในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกันได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังพบอีกว่าเมื่อบิดามารดาอายุมากขึ้น การแลกเปลี่ยนทรัพยากรแบบสองทิศทางกับบุตรจะลดลง ในขณะที่สัดส่วนของการเป็น “ผู้รับอย่างเดียว” จะเพิ่มสูงขึ้น

ข้อค้นพบจากการศึกษานี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันที่สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี ที่ทำให้ค่านิยม แนวคิดและวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยเปลี่ยนไป แต่สถาบันครอบครัวยังคงมีความเข้มแข็งอยู่ ทำให้ผู้สูงอายุไทยยังมีครอบครัวที่ค่อนข้างอบอุ่น ความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้นระหว่างรุ่นบิดามารดากับบุตร และบิดามารดาโดยเฉพาะในยามชราภาพ ยังคงได้รับการช่วยเหลือเกื้อกูลจากบุตร ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบในงานวิจัยของ Knodel (2014) ที่ใช้ข้อมูลจากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย ที่ทำการสำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ นอกจากนี้ยังพบอีกว่าความเป็นปึกแผ่นในรูปแบบของพฤติกรรมที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม (Manifest Solidarity) ทั้ง 3 ด้านที่ศึกษา ได้แก่ด้านความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ด้านโครงสร้างและด้านการปฏิบัติตามหน้าที่ มีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกัน

อย่างไรก็ดีหากพิจารณาให้ลึกลงไปก็จะมีประเด็นที่จะต้องตั้งข้อสังเกตว่าการศึกษานี้เกี่ยวข้องกับรุ่นคนที่เกิดในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ครั้งที่ 2 และหลังเสร็จสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่นาน (รุ่น Baby Boom) ซึ่งค่านิยมและทัศนคติในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะเกี่ยวกับครอบครัวและผู้สูงอายุของคนรุ่นเหล่านี้ยังไม่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในช่วงที่ผ่านมามากนัก แต่คนรุ่นลูก (หรือที่เรียกว่า Gen X) และรุ่นหลาน (หรือที่เรียกว่า Gen Y) ของรุ่น Baby Boom ซึ่งจะเป็นบุตรวัยผู้ใหญ่ในอนาคต น่าจะเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากกว่า และมีการเริ่มตั้งข้อสังเกตว่าคนรุ่นใหม่มีค่านิยมและทัศนคติที่แตกต่างไปจากคนรุ่นก่อน ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาและติดตามอย่างใกล้ชิด

สุดท้ายเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเกื้อกูลที่การศึกษานี้พบว่าบิดามารดาสูงอายุและบุตรวัยผู้ใหญ่ส่วนใหญ่มักมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบสองทิศทางซึ่งมีคำถามสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อการกำหนดนโยบายในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้สูงอายุต่อไป คำถามดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมที่แสดงออกมานักวิชาการกลุ่มหนึ่งในซีกโลกตะวันตกได้พัฒนาโมเดลหรือแนวคิดเพื่ออธิบายการตัดสินใจแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างสมาชิกในครอบครัว ถ้าดูอย่างผิวเผินแนวคิดส่วนใหญ่จะถูกจัดให้อยู่ภายใต้ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) แต่รายละเอียดเกี่ยวกับแรงจูงใจของพฤติกรรมจะแตกต่างกัน เช่น Becker (1974) ได้นำเสนอแนวคิดปรีตถนิยม (Altruism) โดยทรัพยากรจะถูกส่งผ่านไปยังสมาชิกครอบครัวที่มีความจำเป็นมากกว่า ส่วน Cox (1987) ได้มองว่าการเกื้อกูลโดยเฉพาะแบบสองทิศทางเป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยน เช่น แลกเปลี่ยนเงินที่ได้รับกับเวลาหรือบริการที่ให้ และ Schoeni (1997) เสนอแนวคิดว่า “การให้ทรัพยากรกับสมาชิกในครอบครัว” เป็นการสร้างหลักประกัน (Insurance Model) ให้กับตนเอง

เสมือนหนึ่งว่าเป็นการเอาไปฝากไว้กับธนาคาร เมื่อยามขัดสนจะได้นำออกมาใช้ได้ อย่างไรก็ตามนักวิชาการอีกกลุ่ม ได้แก่ Yeh and Bedford (2004) และ Chou (2008) เป็นต้น มองว่าเป็นเรื่องของบรรทัดฐานทางสังคมในการแสดงความกตัญญูรู้คุณของบุตรที่มีต่อบิดามารดา (Filial Obligation) ซึ่งเป็นค่านิยมที่ปัจจุบันยังคงมีอยู่มากในสังคมตะวันออก ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและยังต้องมีการศึกษาอีกมาก และที่สำคัญ คือ เราต้องการข้อมูลระยะยาวเพื่อมาศึกษาเรื่องนี้ให้ถ่องแท้ เนื่องจากเป็นเรื่องตลอดชีวิต (Life Course หรือ Life Time) เราจะมาดูเพียงแค่ระยะสั้นไม่ได้ ดังสะท้อนอยู่ในโมเดลหรือแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ดังนั้นการเกื้อกูลซึ่งกันและกันในครอบครัว การตอบแทนการให้อาจไม่ได้เกิดขึ้นที่ทันใดในเวลาเดียวกันกับการได้รับความช่วยเหลือ

เอกสารอ้างอิง

- Dararatt, A., Duanpen, T. & Udomsak S. (2010). *Panel Survey and study on Health, Aging, and Retirement in Thailand: Pilot Wave2*. Bangkok: National Institute of Development Administration. National Statistical Office publish and census. (2015, Jan 5), from popcensus.nso.go.th/home.php.
- Becker, G. (1974). A Theory of Social Interactions. *Journal of Political Economy*, 82(6), 1063-93.
- Bengtson, V. L. (2001). Beyond the Nuclear Family: The Increasing Importance of Multigenerational Bonds. *Journal of Marriage and Family*. 63(February), 1-16.
- Bengtson, V. L. & Mangen, D.J. (1988). Family Intergenerational Solidarity Revisited. In D.J. Mangen, V.L. Bengtson, and P.H. Landry (Eds.), *Measurement of Intergenerational Relations*. pp. 222-238. Newbury Park, CA: Sage.
- Bengtson, V. L. & Schrader, S. S. (1982). Parent-child Relations. In D. Mangen and W. Peterson (Eds.). *Handbook of Research Instruments in Social Gerontology* (Vol. 2). pp. 115-185. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Caldwell, J. C. (1976). Toward a Restatement of Demographic Transition Theory. *Population and Development Review*. 2 (3/4), 321-366.
- Chou, Kee-Lee. (2008). Parental Repayment Hypothesis in Intergenerational Financial Transfers from Adult Children to Elderly Parents: Evidence from Hong Kong. *Educational Gerontology*. 34, 788-99.
- Cox, D. (1987). Motives for Private Income Transfers. *Journal of Political Economy*. 95(3), 509-46.
- Knodel, J. (2014). Is Intergenerational Solidarity Really on the Decline? *Cautionary Evidence from Thailand*. *Asian Population Studies*. 10(2), 176-194.

- Kohli, M. (2004). Intergenerational Transfers and Inheritance: A Comparative View. In Merrill Silverstein, ed., *Intergenerational Relations across Time and Place*. Pp. 266-289. (Annual Review of Gerontology and Geriatrics, Vol. 24). New York: Springer.
- Kohli, M. (1999). Private and Public Transfers between Generations: Linking the Family and the State. *European Societies*, 1, 81-104.
- Lee, R. (2000). A Cross-cultural Perspective on Intergenerational Transfers and the Economic Life Cycle. In Andrew Mason and Georges Tapinos (Eds.). *Sharing the Wealth: Demographic Change and Economic Transfers between Generations*. Pp. 17-56. Oxford: Oxford University Press.
- Robert, F. S. (1997, March). The Effects of Immigration on the Employment and Wages of Native Workers: Evidence from the 1970s and 1980s. Pp.1-40.
- Silverstein, M, & Bengtson, V. L. (1997). Intergenerational solidarity and the structure of adult-child parent relationships on American families. *American Journal of Sociology*, 103(2), 429-60.
- Yeh, K. H. & Bedford, O. (2004). Filial Belief and Parent-Child Conflict. *Asia Journal of Social Psychology*. 39(2), 132-144.

